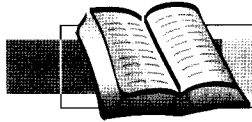

De Saambinder

KERKELIJK WEEKBLAD DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN

Meditatie

Vrede en gerechtigheid

Och, dat gij naar Mijn geboden geluisterd had! zo zou uw vrede geweest zijn als een rivier, en uw gerechtigheid als de golven der zee.

Jesaja 48:18

Hoe liefderijk, teder en meedogend spreekt de Heere in bovenstaande woorden Zijn ontrouw Israël toe! Het is de taal van een vaderhart dat treurt over de weerspanning van een kind, dat zijn eigen weg kiest. Het is de smartelijke verzuchting uit een moederhart over een zoon of dochter, die de dienst van God verlaat en de zonde en de wereld verkiest. Mijn kind gaat tegen de vermaningen in en stort zichzelf in de ellende. Koning David klaagde eens zijn ziel uit: Mijn zoon Absalom, mijn zoon, mijn zoon Absalom! Och, dat ik, ik voor u gestorven ware, Absalom, mijn zoon, mijn zoon!

Om eigen schuld was 's Heeren bondsvolk Israël in de boeien geklonken en lag gebonden in de gevangenis van Babels wrede heerschappij. De zonde heeft de mens nog nooit anders dan in de banden gebracht, in de boeien van satan, in de macht des doods, onder het gewicht van het eeuwig oordeel. Zo verging het Israël van de oude dag, en zo vergaat het nog elke zondaar, die God verlaat; hij of zij heeft smart op smart te vrezén. Eenmaal had God Zijn heerlijke wet en heilig verbond aan Israël geopenbaard en begeerde de HEERE ernstig, dat zij Hem gehoorzaam zouden zijn. Zie Deut. 5:29: Och, dat zij zulk een hart hadden, om Mij te vrezén en al Mijn geboden te allen dage te onderhouden; opdat het hun en hun kinderen welging in eeu-

wigheid. Ziet ge wel, hoort ge toch en luistert dan, lezer en lezeres, hoe welmenend de Heere hier betuigt tot uw behoud, tot uw welzijn, tot uw eeuwige zaligheid. Hij zweert bij Zichzelf dat Hij geen lust heeft in de dood van de zondaar, noch van de goddelozen. (Ezech. 33).

Bekeert u, bekeert u, want waarom zoudt gij sterven? O wat moest dit Godswoord ons stenen hart toch breken en de rijkdom van Zijn goedertierenheid tot bekering leiden! Nog is er plaats aan Zijn voeten om met berouw weder te keren en in ware droefheid over de zonde te luisteren naar 's Heeren woord. Waarlijk, we zijn door eigen schuld in de ellende gekomen en land en volk zinken dieper in het moeras. En nog durft de mens te roepen: Geen nood, wij redden het zonder God: maar die het zeggen, zinken, Veertig jaren heb Ik verdriet gehad aan dit geslacht, en heb gezegd: Zij zijn een volk, dwalende van hart, en zij kennen Mijn wegen niet. (Psalm 95). Het is bekend dat menige zoon en dochter, ook van ons geslacht, gedoopte kinderen der gemeente, zich afgezet hebben tegen de waarschuwingen van vader en moeder in, ja zich nog verzetten tegen Gods gebod in. Ik heb in mijn leven sommige kinderen ontmoet, die wanhopig uitgeroepen hebben: wat heb ik mijn goede vader en lieve moeder een verdriet bezorgd; maar het was te laat! Te laat om te her-

stellen wat bij het leven van de ouders verzuimd was.

Hoe ontzettend zal het dan niet zijn om zich te verhardén tegen de Almachtige en voor eeuwig verloren te gaan. Over zulk een geslacht heeft Jezus Zelf geweend en dat waren de inwoners van het godsdienstig Jeruzalem: Och, of gij ook bekendet, ook nog in deze uw dag, hetgeen tot uw vrede dient! Maar nu is het verborgen voor uw ogen. (Lukas 19). De Heere buigt Zich in Christus nog tot een wederspanning huis, tot een wederhorig kroost, tot een wrevelig hart: *Och, dat gij naar Mijn geboden geluisterd had! Zo zou uw vrede geweest zijn als een rivier, en uw gerechtigheid als de golven der zee.* Zijn Mijn geboden dan zo zwaar; Is Mijn dienst dan zo'n harde last? Neen, zegt de Heere: Mijn juk is zacht, Mijn last is licht en Mijn dienst is een zalige liefdedienst.

Wie ooit van het slavenjuk des satans is bevrijd, en wie eens de zondediens vaarwel leerde zeggen en de wereld de afscheidsbrief mocht reiken zal van harte instemmen: Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotén en: Zijn geboden zijn niet zwaar. Hoe lief heb ik Uw wet! Zij is mijn betrachting de ganse dag. Dat leeft door genade in het

Inhoud

Meditatie:	
Vrede en gerechtigheid	1
De schaduwen vooruit (6)	2
Een boek over het aanbod (2)	4
Ziekten in de Bijbel	6
Gods Woord over de ergernissen (11)	7
Boekennieuws	8
Kerknieuws	9
Berichten	9
Preekbeurten	10

DE SAAMBINDER
Kerkelijk weekblad
der Gereformeerde Gemeenten.

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Hoofdredacteur: ds. A. Moerkerken.

Bijdragen van medewerkers en boeken ter recensie aan:

ds. A. Moerkerken,
Händelstraat 1,
2901 JC Capelle aan den IJssel,
tel. 010-4472388, fax 010-4472263.

Redacteur: ds. G.J. van Aalst.
Molendijk 136, 3286 BK Klaaswaal
tel. 0186-576990, fax 0186-575105

Kerkelijk nieuws en berichten aan:

redactie-secretaris: J.J. Verhage
Klooslaan 9, 2985 CK Ridderkerk
tel. 0180-420865, fax 0180-423583

Administratie en betalingen van
abbonementen, adreswijzigingen,
predikbeurten en beroepingswerk aan:

De Saambinder - abonnementen,
Postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599.
Postbankno. voor abonn. gelden: 64327.
email: kbgg@cbgg.nl

Alle **advertenties** aan:

Administratie van De Saambinder:
J. Honkoop, Jan Willem Frisohof 53,
2517 LA 's-Gravenhage,
tel. 070-3514465, fax 070-3512718.
Postbankno. 256686.
email: saambinder-adv@klikSAFE.nl

Advertenties € 0,50,- per mm.
Familieberichten
€ 0,40,- per mm.
Deze prijzen zijn excl. 19% btw.

Advertenties dienen uiterlijk donderdag
in bezit van de administratie te zijn.

Rouwadvertenties tot uiterlijk
maandagmorgen 9 uur.

Correspondentie-adres
Noord-Amerika:

Mr. Clarence Bleeker
1233 Leffingwell Av, N.E.,
Grand Rapids, Michigan,
U.S.A. 49505.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling:

voor Nederland: € 11,- per halfjaar
(te betalen per 1 april en 1 oktober
d.m.v. een acceptgiro)

voor het buitenland:

Luchtpost:

Amerika \$ 56,-, Canada \$ 68,-.

Zeepost:

Amerika \$ 49,-, Canada \$ 59,-.

De redactie kan niet aansprakelijk
worden gesteld voor de inhoud van de
advertenties en de ter recensie
aangeboden boeken.

hart van de waarlijk wedergeborene. Midden in de strijd, ja midden in de ellende terwijl het vlees er tegen in woelt, roept de ziel toch uit: Wijkt van mij, gij boosdoeners! Dat ik de geboden mijns Gods moge bewaren (Psalm 119).

O wonder, wanneer de nodiging des Heeren krachtig op de ziel inwerkt door de Heilige Geest. Dat bewerkt wederkeer met smeking en gewezen. "Och, dat gij (dat wordt nu persoonlijk) naar Mijn geboden geluisterd had! Zie eens, luister toch: zo zou uw vrede geweest zijn als een rivier. Een rivier heeft een bron. En bij U, Heere, is de Levensbron. Hij doet de Godsrivier overvloeien met wateren van vrije genade. Een rivier komt van de bergen, dus van boven. Zo komt de vrede Gods door het bloed van Christus van boven. Uw vrede zal dan wezen als een rivier, die al maar voortstroomt, steeds maar zegening toevoert vanuit de hoogte en nimmer uitdroogt. Dan zal de vrede als een voortdurende zegen van boven uw ziel vertroosten in alle verdrukking: Mijn vrede laat Ik u, Mijn vrede geef Ik u. Ja nog meer: *en uw gerechtigheid als de golven der zee*. Deze gerechtigheid is niet anders dan de verworven gerechtigheid van de Heere Jezus in Zijn bloedig lijden en sterven aan het vloekhout des kruises. De Borg Jezus heeft volkomen voldaan aan de eisende rechtvaardigheid Gods wegens onze overtreding van alle geboden Gods.

En deze volmaakte gerechtigheid van de Heere Jezus wordt aan de doemwaardige zondaar toegerekend, die zichzelf als een goddeloze voor God

leert veroordelen. Door het dierbaar, geschonken geloof van de Heilige Geest wordt deze gerechtigheid omhelsd, waardoor deze zondaar rein en recht voor God gesteld wordt, uit loutere genade om Jezus' wil. Welnu, die gerechtigheid van de Heere Jezus wordt vergeleken met de golven der zee en die zijn ontelbaar. U hebt die golven, staande op het strand, aan de kust van onze zee zien aanrollen, talloos in menigte en dat zonder ophouden.

Zoals dan de golven der zee onafgebroken aanrollen op de kust, zonder ooit moe te worden, zo zou uw gerechtigheid geweest zijn. Die gerechtigheid van Christus bedekt de zwaarste zonden en zij bedekt ze steeds weer, want de golven blijven eindeloos en overvloedig. Zo zal uw gemeenschap met Christus, de vernederde en verhoogde Middelaar meer dan overvloedig zijn. Uit Zijn volheid zult ge dan ontvangen genade voor genade, algenoegzaam tot in eeuwigheid. Sta dan stil en luister, neig uw oor, hoor en uw ziel zal leven! Anders zal het nu en eeuwig gelden: Doch de goddelozen zijn als een voortgedreven zee, want die kan niet rusten, en haar wateren werpen slijk en modder op. De goddelozen, zegt mijn God, hebben geen vrede.

*Och, had naar Mijn raad
Zich Mijn volk gedragen!
Och, had Israels zaad,
Op Mijn effen paân,
Ijv'rig willen gaan,
Naar Mijn welbehagen!*

wijlen, ds. D. Hakkenberg

De schaduwen vooruit

(6)

Vorige week hebben we gezien hoe men in de oude kerk Gods Woord heeft uitgelegd. In de Grieks sprekende kerk van het oosten waren er twee 'scholen' die tegenover elkaar stonden: die van Alexandrië in Egypte en die van Antiöchië in Syrië. In de kerk van het westen zette Augustinus een krachtig stempel op de schriftverklaring. Deze week willen we ons oor eens te luisteren leggen bij de reformatoren Luther en Calvin.

Luther

Het zou overigens interessant zijn ons te verdiepen in de vraag hoe men in de Middeleeuwen de Schrift heeft uitgelegd. Daar bestaan nogal wat misverstanden over, alsof de Bijbel gedurende zo'n eeuw of zes een vergeten en onbekend boek is geweest. Dat is toch niet helemaal waar. Ook in de Middeleeuwen hebben mensen Gods Woord onderzocht, exegetische uitgangspunten geformuleerd, vragen

gewogen en getracht van antwoorden te voorzien. Alleen: in het volksleven *functioneerde* de Schrift nauwelijks meer, onder meer door het schromelijk gebrek aan schriftuurlijke prediking in de volkstaal. De kerk met haar sacramenten als heilsinstituut had een alles-beheersende plaats gekregen.

Daar kwam met de reformatie een grondige verandering in. Het Woord kwam weer op de kandelaar. Wat *Luther* betreft, is het opvallend dat hij van de 32 jaar dat hij college heeft gegeven er zo'n 28 heeft besteed aan de verklaring van het Oude Testament. In zijn preken lag dat anders: daar lagen de accenten juist op het Nieuwe Testament. In zijn eerste periode paste hij de viervoudige schriftbetekenis, die in de Middeleeuwen algemeen gangbaar was, nog toe. In de Middeleeuwen was men namelijk uitgegaan van de gedachte dat elke bijbetekst in principe maar liefst vier betekenissen moet hebben: een letterlijke, een morele of ethische, een geestelijke en een laatste betekenis die op het hemelleven betrekking heeft. Iedereen zal wel begrijpen dat zo'n benadering van Gods Woord de doodssteek betekent voor een goede schriftverklaring. Zelf zegt *Luther* in een van zijn *Tischreden* ('Tafelgesprekken') dat hij alles placht te allegoriseren toen hij nog een monnik was. Toen hij echter 'een weinig tot de kennis van Christus' was gekomen, zag hij dat het met de allegorieën 'niets war' (niets gedaan was). *Luther* heeft zich echter nooit systematisch op de uitlegkundige regels bezonnen. Zo kon hij aan de ene kant veel waarde hechten aan de letterlijke betekenis van de tekst en aan de andere kant toch ruimte laten voor wat wij zonder meer vergeestelijking zouden noemen. Voor *Luther* was er bij de exegeze van de Schrift één allesbeheersend uitgangspunt: de exegeet moet Christus in de Bijbel zoeken. De gehele Schrift 'handelt alleen over Christus als je in haar binnenste kijkt, ook al lijkt en klinkt het aan de buitenkant anders', schrijft hij ergens. Christus is als het middelpunt van een cirkel, waaromheen zich alles in de Schrift in concentrische cirkels schaart. Aan *Erasmus* stelt hij de vraag: 'Als ge Christus wegneemt uit de Bijbel, wat houdt ge dan nog over?' Wie over *Luthers* schriftverklaring meer wil weten, kan terecht bij het leerzame boek van dr. W.J. Kooiman, *Luther en de Bijbel*, derde druk, Baarn 1977).

Calvijn

Calvijn was een voortreffelijk uitlegger. De hoeveelheid van zijn schriftverklaringen is indrukwekkend – en de kwaliteit heeft er nooit onder geleden! Wat misschien wel het meest opvallend mag worden genoemd bij zijn schriftuitleg, is het samengaan van een nauwkeurige exegeze met een vermogen om op een bondige wijze praktische wenken en toepassingen te geven voor het geestelijk leven. Opmerkelijk is ook zijn terughoudendheid bij het toepassen van messiaanse profetieën op Christus. *Calvijn* zoekt bij voorkeur een verklaring waarbij zulke voorzeggingen in de eerste plaats worden betrokken op de tijd waarin de profeet zelf leefde.

Bekend is zijn diepe afkeer van allegorise. We denken hier aan zijn woorden bij de verklaring van de *allégoroumena* (de 'dingen die andere beduiding hebben') in Galaten 4:22. In ons vierde artikel in deze serie hebben we over dat woord al iets geschreven. *Calvijn* merkt er bij op: 'Het feit dat de apostel verklaart dat deze dingen een zinnebeeldige betekenis hebben, is door *Origenes* en in navolging van hem door vele anderen aangegrepen om de Schrift te verdraaien op elke denkbare manier, helemaal los van de letterlijke betekenis. Zij trekken de conclusie dat de letterlijke zin te simpel en te arm is en dat onder de 'schil' van de letter diepere geheimen schuil gaan, die slechts door te allegoriseren voor de dag kunnen komen. Ze hadden er geen enkele moeite mee om dit kunststukje te volbrengen, want aan speculatieve beschouwingen schijnt in de wereld altijd de voorkeur te worden gegeven boven de uiteenzetting van de gezonde leer (...). Eeuwenlang werd niemand vindingrijk geacht, als hij niet de durf en de handigheid demonstreerde om het heilige Woord van God in een grote verscheidenheid van vormen te presenteren. Het was ongetwijfeld een uitvinding van de satan om op deze manier het gezag van de Schrift te ondermijnen en bij de lezer het juiste inzicht weg te nemen (...). Ik erken dat de Schrift een onuitputtelijke bron van alle wijsheid is, maar ik ontken dat haar rijkdom bestaat in verschillende betekenissen die ieder haar naar eigen welgevallen zou mogen toeschrijven. Laten we dan weten dat de ware zin van de Schrift echt is en eenvoudig en laten we die ter harte nemen en met alle kracht vasthouden. Laten we de schijnuitleggingen die ons van de let-

terlijke zin afvoeren niet slechts vanwege haar twijfelachtig gehalte buiten beschouwing laten, maar deze als dodelijk verderf met kracht verwerpen...'.
'.

Schandelijke razernij...

Deze woorden van *Calvijn* liegen er niet om. Toch moeten we goed bedenken dat hij hier spreekt over de allegorise (het ongeoorloofd vergeestelijken) – en niet over de typologie! Wanneer *Calvijn* het Oude Testament las, wilde hij steeds zoeken naar wat hij noemde de 'sensus simplex', de eenvoudige zin, van de Schrift. Die *sensus simplex* was voor hem de 'sensus verus', de ware zin. Maar de typologische uitleg van het Oude Testament viel voor *Calvijn* geheel binnen de 'ware zin'! Het Nieuwe Testament moet daarbij volgens de hervormer onze gids zijn: 'Het evangelie wijst ons met de vinger aan, wat de wet afschaduwde onder de typen' (*Institutie*, II,9,3). Woorden die *Calvijn* in dit verband graag gebruikt zijn type, schaduw, figuur, teken, beeld en gelijkenis. In zijn verklaring van 1 Korinthe 10:11 gaat hij in op de woorden van de apostel dat de gebeurtenissen tijdens de woestijnreis de kinderen Israëls zijn 'overkomen tot voorbeelden'. We zagen eerder al dat het Grieks hier het woord *tupikoos* gebruikt (denk aan ons 'typisch' of 'typerend'). Heftig verzet *Calvijn* zich tegen uitleggers die stellen dat alles wat het oude Israël is overkomen, alléén schaduwachtig is geweest. Alle weldaden en straffen van Israël zouden volgens deze exegeten alleen maar afgebeeld hebben wat na de komst van Christus in de Kerk zou geschieden. Ieder begrijpt dat men bij zulk een schriftuitleg de historische betekenis van de tekst kan verwaarlozen. *Calvijn* is hier niet mis in zijn woordgebruik! Hij noemt deze exegeten 'uitzinnigen' en spreekt van een 'zeer schandelijke razernij'. Als wij spreken over typen van de komende Christus, willen wij immers de historische werkelijkheid niet uithollen! Toch slaat *Calvijn* hier in zijn verontwaardiging niet door. Hij erkent volmondig dat de gebeurtenissen tijdens de woestijnreis voorbeelden voor ons zijn geweest en ons willen vermanen, 'als op een houten blad geschilderd'. Een opmerkelijk beeld!

De beduchtheid van Calvijn

Belangrijk voor *Calvijn* is de eenheid van het Oude en Nieuwe Testament.

Het gaat om dezelfde God, dezelfde Christus, dezelfde zaligheid en hetzelfde verbond – alleen de bediening en bedeling verschilt. Soms schijnt Calvijn erg beducht te zijn voor een typologische verklaring van het Oude Testament. Zo viel het mij op dat hij bij de verklaring van de geschiedenissen van Jozef bladzijden schrijft zonder zelfs de Naam van Christus te noemen. Zelfs bij de bekende borgstelling van Juda in Genesis 44 gaat hij niet veel verder dan bewoordingen als dat het een bijzonder teken van Juda's liefde was dat hij zich liever in de plaats van Benjamin wilde stellen en slavernij ondergaan dan de dood van zijn ongelukkige grijze vader te veroorzaken.

We willen Calvijn wel recht doen. Het is niet zo, dat hij bij deze schriftgedeelten Jozef in geen enkel opzicht als een type van Christus heeft beschouwd. In zijn commentaar bij Genesis 37 merkt hij ergens op dat 'in Jozefs persoon het levende beeld van Christus wordt vertoond'. En wanneer Calvijn de geschiedenis verklaart van de zegening van Jakob door de oude Izak, neemt hij zonder kritiek een opmerking over van de kerkvader Ambrosius. Deze concludeerde uit het feit dat de reuk die verspreid werd door Ezau's klederen (die door Jakob waren aangetrokken) Izak aangenaam was, mogen afleiden dat ook wij worden gezegend als wij in Christus'

Naam voor het aangezicht des Vaders verschijnen en het kleed der gerechtigheid mogen krijgen dat ons met Zijn reuk aangenaam maakt...

Het is overigens ondenkbaar dat vandaag één van onze predikanten over de geschiedenis van Jozef zou preken zonder Juda als type van Christus aan te wijzen. Daarmee gaan wij dus in zeker opzicht verder dan Calvijn. We moeten dat maar eerlijk toegeven. De vraag kan worden gesteld: is dat nu verkeerd? Sommigen zeggen dat. Elke exegese en prediking die verder gaat dan de reformatoren, keuren zij af. Maar is dat terecht? Legde Calvijn soms ook geen andere accenten dan Augustinus lang vóór hem deed en Luther in zijn eigen tijd? Ongetwijfeld heeft de grote huiver voor de wijze waarop men in de Middeleeuwen placht te exegetiseren Calvijn zo beducht gemaakt. Maar zou men werkelijk mogen stellen dat een schriftverklaring die in Jozef en in Juda typen van de komende Christus ziet, de zin en mening van de Heilige Geest geweld aandoet? Wat mij betreft is dit een retorische vraag: natuurlijk niet! Wél kunnen we van Calvijn leren nuchterheid en eerbied voor de letterlijke zin van de Schrift tot onze leidman te nemen.

(wordt vervolgd)

Capelle aan den IJssel,
ds. A. Moerkerken

om in eenvoudig taalgebruik de achttiende eeuw te schetsen. Echter, de vraag is of hij de eigenlijke problematiek in deze periode heeft gezien. Wat was de grootste zorg voor de Gereformeerde Kerk in deze eeuw? Niet de radicale Verlichting, zoals deze in Frankrijk wortel schoot. In Nederland was daar weinig voedingsbodem voor. Des te meer zorgen maakten predikanten als Comrie en Holtius over het gematigde verlichtingsdenken van velen van hun tijdgenoten (zie hun *Examen van het ontwerp van tolerantie*). Er wordt wel gesproken van een 'reformatorische verlichting' in Nederland. Aan de theologische faculteiten ontwikkelde zich een ondogmatische en kritische bezinning op de reformatorische belijdenisgeschriften. De exegese van de Bijbel kwam losser te staan van de geloofsleer. Hoogleraren begonnen zich in dat opzicht meer vrijheden te veroorloven. Studenten aan de academies maakten op hun beurt kennis met dit gematigd verlichte klimaat. Velen voelden zich erin thuis. Een belangrijk signaal was het conflict rond de Zwolse predikant Antonius van der Os. Hij begon zachtjes te morrelen aan het gezag van de belijdenisgeschriften; vooral de Dordtse Leerregels moesten het ontgelden. Waar dit klimaat uiteindelijk op uitliep, wordt heel snel duidelijk als we een psalmboek uit de eerste helft van de negentiende eeuw opslaan. Goede kans dat u er alleen de Catechismus en de Geloofsbelijdenis zult aantreffen. De Dordtse Leerregels zijn verdwenen. De bundel algemene gezangen – door Hendrik de Cock zo verfoeid, door ds. Ledeboer van de kansel geworpen – is juist opgenomen. Dit is geen 'toevallige' samenloop van omstandigheden, maar een bezegeling van een proces waarin de zuivere gereformeerde leer langzaam maar zeker het alleenrecht binnen de Gereformeerde Kerk moest afstaan. Nu kunnen we ook begrijpen waarom Comrie en Holtius zich zo hevig hebben verzet tegen de geest van hun tijd. Ze zagen in hun tijd een remonstrantisme in een nieuwe jas opkomen en veld winnen. De afnemende binding aan de belijdenisgeschriften ging samen met een meer algemene, oppervlakkige prediking. Onrechtzinnigheden werden niet direct verkondigd, maar er werd zoveel verzwegen. Er werd zo weinig gesepareerd. De prediking werd zo algemeen, zo vlak; het fundament van de gereformeerde geloofsleer ging ont-

Een boek over het aanbod

(2)
Van Es schreef een dik boek over het aanbod van genade, zoals dat door een groep predikanten in de tweede helft van de achttiende eeuw is gebracht. Het was de stroming van het zogeheten Nieuwe Licht, die ruim en onbekommerd Gods genade in Christus predikte. We zagen de vorige keer hoe gunnend deze predikanten de genade verkondigden. Om jaloers op te worden. En toch schreven we dat we na het lezen van het boek van Van Es met een onbevredigend gevoel bleven zitten. We willen dit proberen uit te leggen.

Ik denk dat er drie punten zijn, waarom ik met vragen bleef zitten rond het

boek van Van Es. Daar zijn in de eerste plaats vragen over de wijze waarop de schrijver de achttiende eeuw tekent. Dan zijn er vragen over de tweede helft van de achttiende eeuw zelf, vragen die Van Es schijnbaar over het hoofd heeft gezien. Tenslotte zijn er vragen over de opvattingen van de auteur zelf. We willen deze vragen stellen, met blijvende waardering voor het vele materiaal dat Van Es heeft verzameld. Hoewel de geschiedenis ook geleerd heeft dat het verzamelen van veel materiaal geen garantie is voor de evenwichtigheid van een boek.

Historische vragen

Van Es heeft een poging ondernomen

breken. De belangstelling daarvoor nam ook af. Een kort, maar opmerkelijk zinnetje lezen we op blz. 427 als de predikant W. Peiffers iets uit Calvijn citeert: “Dat hij Calvijn citeert, is bijna een unicum in die tijd”, schrijft Van Es. Dit moet te denken geven.

In het licht van deze ontwikkeling is het een groot manco dat Van Es de invloed van het gematigde verlichtingsdenken op de stroming van het Nieuwe Licht niet heeft onderzocht (blz. 640). In een historische studie van deze omvang had dit niet mogen missen. De mannen van het Nieuwe Licht, hoe gunnend ze ook gepredikt hebben, stonden ook niet buiten hun tijd. Zeker na verloop van tijd is dit merkbaar; de kracht van de prediking nam in de tweede helft van de achttiende eeuw bepaald niet toe.

Liefde maakt blind

De periode 1750 tot 1800 heeft de voorliefde van de auteur. Dat mag. Echter, deze liefde heeft hem wat blind gemaakt, zo lijkt het. De tweede helft van de achttiende eeuw lijkt voor Van Es bijna het einde van alle tegenspraak te zijn. Ook de nadruk op het aanbod van genade in deze periode lijkt haast een maatstaf te worden waarlangs andere preken worden gelegd.

Opvallend is in dit verband dat Van Es vindt dat in de periode voorafgaande aan 1760 de boodschap van het Evangelie “enigszins bedekt was geraak”. “Hier en daar”, zo geeft hij toe, levert hij kritiek op de prediking ten tijde van de Nadere Reformatie. Vooral bij de stijl van de prediking en niet het geestelijk gehalte heeft hij vragen, schrijft Van Es. Vragen over de preekstijl van die tijd zijn soms best begrijpelijk. Niet velen zullen het gebruik van sommige oudvaders willen verdedigen om Griekse en Hebreeuwse woorden in de preek te gebruiken, om uitdrukkingen van heidense klassieke auteurs aan te halen en om soms ruimhartig te putten uit de vaderlandse geschiedenis.

De kritiek van Van Es lijkt echter andere punten te betreffen. Zo schrijft hij: “Nu was het vaak in de laatste jaren van de oude methode zo, dat men vast zat aan de letter van de tekst en vooral uit angst om tolerant of remonstrants genoemd te worden niet Christus aan het hart durfde te leggen zoals het behoorde” (blz. 133). Dat is een massief verwijt! Mogen we het onbewezen, onbillijk en ongefundeerd noemen? Zorgelijker is het dat Van Es het eens

lijkt te zijn met dr. T. Brienen die zich in zijn proefschrift nogal negatief uitliet over de prediking van de Nadere Reformatie. Het geestelijk leven zou in deze periode uiteengerafeld zijn. Het verstand zou daarbij een flinke rol hebben gespeeld. De prediking werd een systeem. Dergelijke typering willen we allerm minst voor onze rekening nemen. Destijds heeft ds. A. Vergunst Briens boek uitvoerig weersproken.

Bronnen

Ook bij andere bronnen waarop Van Es zich beroept, zijn vragen te stellen. Als getuige van het ‘verval’ – zo noemt Van Es het! – in de prediking van de Nadere Reformatie voert de auteur ds. J.P. Sprenger van Eyk op. Onder de titel *De kanselontluistering in de Nederlandse Hervormde Kerk* schreef deze predikant een heel boek tegen de prediking in de zeventiende en achttiende eeuw. Ook godzalige predikanten als Borstius, Eversdijk en Comrie moeten het ontgelden. Ds. Sprenger van Eyk was zelf een tamelijk verlicht predikant. We lezen over hem in het *Biografisch Lexicon*: “Met verschillende Rotterdamse geestverwante collega’s, van wie sommige als ‘vrijzinnig’ bekend stonden, vormde hij een broederkring”. Het genoemde boek heeft hier en daar zelfs het karakter van een satire, zo meldt het *Lexicon*. Had dit voor Van Es niet voldoende moeten zijn om zulke bronnen wat kritischer te wegen? Dan had hij ook niet zo ruimhartig uit een boek van Statius Muller geciteerd, een luthers predikant die al snel grote weerstand opriep om zijn verlichte wijze van preken. Dan had Van Es wat minder ruimhartig gestaan tegenover de geschriften van de hoogleraar Ypey, die volgens het *Biografisch Lexicon* “geen enkele affiniteit had” met de het bevindelijke element in de Nadere Reformatie en de praktijk der godzaligheid waarop deze beweging zoveel nadruk legde. Van Es heeft zich helaas te veel laten leiden door bronnen die ver afstaan van een schriftuurlijk-bevindelijke prediking. Daarmee brengt hij zichzelf, ongewild, in dubieus gezelschap.

Maatstaf

Van Es voert de veranderde inslag in de preken in de tweede helft van de achttiende – minder tekstuitleg, meer toepassing – terug op invloeden vanuit Engeland. De preken van de gebroeders Erskine vonden gretig aftrek in

ons land en werden door velen van Gods volk gelezen. We mogen blij zijn dat deze preken hun sporen hebben nagelaten in ons land en wensen dat dit blijvend is. Opvallend is echter dat Van Es nogal onkritisch naar de overkant van de Noordzee kijkt. Ook nu lijkt het belangrijkste ijkpunt te zijn of het aanbod van genade in de preken een plaats had.

Zo spreekt Van Es, naast onverdachte Engelssprekende oudvaders als Boston en de gebroeders Erskine, met liefde over de gematigd verlichte (!) Ph. Doddrige en over R. Baxter. Nu was Baxter buitengewoon trouw in zijn pastoraat en volhardend in zijn pogingen Gods Woord aan het hart te leggen. Maar hoe komt het dat Comrie zoveel hoogachting had voor Boston en Erskine, terwijl hij vanaf zijn jonge jaren in Schotland gewaarschuwd werd tegen Baxter? In diens theologie bespeurde Comrie remonstrantse tendensen. Baxter kende het geloof een verdienstelijk karakter toe in de rechtvaardigmaking. Hij vergeleek het met een peperkorreltje. De bijdrage van de mens is heel klein, maar toch noodzakelijk.

Van Es lijkt zo gevoelig te zijn voor het onderwerp aanbod van genade dat hij dit gevaar nauwelijks ziet. Aan het einde van de periode die hij beschrijft, ziet Van Es wel zaken die hem zorg geven. Over Rhijnvis Feith bijvoorbeeld schrijft hij dat deze een te optimistisch mensbeeld had en in soms remonstrantse wateren verzeild raakte. Volgens Van Es gebeurde dit “ongewild en onbedoeld” en had het te maken met het gebrek aan noodzakelijke scholing. Dat zou kunnen, maar remonstrantisme is toch geen zaak die met goede scholing wel overwonnen wordt! De remonstranten uit de tijd van de Dordtse Synode waren zeer goed geschoold. Is remonstrantisme niet een zaak die in het hart van een gevallen mens leeft? Daarom is het zo gevaarlijk. Dit gevaar lijkt Van Es niet te zien. De historie had hem dit kunnen leren.

(slot volgt)

N.a.v. T. van Es, "Nieuw licht; de strijd om en de prediking van het aanbod van genade in de periode 1750-1800" (Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen, 2005); 704 blz; ISBN 90 6140 904 7; € 34,90.

Middelburg, ds. J.M.D. de Heer

Ziekten in de Bijbel

Onwel in de kerk

En een zeker jongeling, met name Eutychus, zat in het venster, en met een diepe slaap overvallen zijnde, alzo Paulus lang tot hen sprak, door de slaap nederstortende, viel van de derde zoldering nederwaarts, en werd dood opgenomen (Hand 20:9).

Buiten wordt het donker. Het is op een zondagavond na Pasen. Ergens in Troas, een havenstadje aan de kust van Klein Azië, is de gemeente samengekomen. De meeste gemeenteleden hebben, naar de gewoonte van de oude heidense wereld, de hele dag gewerkt. Laat op de dag des Heeren komen ze samen in een opperzaal, op de derde verdieping. De kerkdienst op deze zondagavond is een heel bijzondere. De apostel Paulus houdt een afscheids-preek. De volgende dag hoopt hij te vertrekken om zijn derde zendingsreis te vervolgen. De rijken hebben eten en drinken meegenomen om samen met de armen een liefdemaaltijd te houden. Ook zal het Heilig Avondmaal bediend worden.

Het is vol in de kerk. Een van de aanwezige jongens, Eutychus, moet zelfs in het venster gaan zitten. Paulus lijkt de tijd te vergeten. Hij spreekt tot ver in de nacht. De gemeente luistert, hongerig naar het Woord. Iets van de eeuwige sabbat wordt beleefd. Plotseling wordt de preek verstoord. Buiten klinkt een doffe klap. Enkele gemeenteleden reppen zich naar beneden om te gaan kijken wat er aan de hand is. Grote beroering maakt zich van hen meester. Want daar ligt een jongen. Het is Eutychus. Hij is uit het raam gevallen. Ze nemen zijn roerloze lichaam op. Hij ademt niet. Eutychus is dood. Het is alsof een streep door de woorden van Paulus gehaald wordt. Zojuist sprak Paulus toch over de opgestane Levensvorst? Nu triomfeert de macht van de dood!

Vele lichten

De schrijver van het boek Handelingen, de arts en evangelist Lukas, was zelf ooggetuige van de gebeurtenis. Dit weten we uit vers 6 als hij schrijft dat 'wij ons zeven dagen te Troas onthiel-

den'. In zijn verslag vermeldt Lukas enkele opmerkelijke bijzonderheden. Allereerst lezen we dat de kerkdienst werd gehouden in een opperzaal. Deze zaal bevond zich op de derde verdieping van waarschijnlijk een particuliere woning. In de muren zaten meestal kleine ramen om de felle zomerzon te weren. Het waren meer luchtspleten. De opperzaal was vermoedelijk overvol. Eutychus moest immers in het venster gaan zitten. Vervolgens vermeldt Lukas nadrukkelijk dat er vele lichten brandden. Dit waren in die tijd kleine schuitvormige potjes van aardewerk waarin een oliepit van hennep of vlas brandde. Als brandstof werd meestal olijfolie gebruikt.

Het valt in dit gedeelte van de Schrift op dat Lukas als een echte medicus causaal (oorzakelijk) denkt. Want we lezen achtereenvolgens over *oorzaak en gevolg*: een lange preek en veel lampen – zittend in het venster door een diepe slaap overvallen – vallen van de derde verdieping - dood. Lukas reikt met de schijnbaar overbodige vermelding dat er vele lichten in de opperzaal waren, de sleutel aan om de aangrijpende gebeurtenis te begrijpen. Olielampen roken en walmen. En veel olielampen in een ruimte met veel mensen geven een bedompte en bedwelmdde atmosfeer. Met name bovenin! Eutychus werd hij niet maar wat sluismerig. Nee, hij viel in een *diepe* slaap. Letterlijk staat er zelfs: *overvallen* door een diepe slaap. Het doet ons er sterk aan denken dat Eutychus bewusteloos was geraakt door een *vergiftiging* met schadelijke dampen van walmende lampen. Daardoor tuimelde hij comateus uit het raam.

Ergens las ik de verklaring dat er sprake was van een koolmonoxidevergiftiging. Aanvankelijk leek me dit een aantrekkelijke gedachte. We weten immers dat de kans op koolmonoxidevergiftiging toeneemt in een ruimte waar een vuur brandt zonder voldoende zuurstoftoevoer of in een ruimte met een slecht werkende oliekachel. Koolmonoxide bindt in het bloed wel 200 maal sterker aan rode bloedcellen

dan zuurstof. Het gevolg is dat de organen te weinig zuurstof krijgen. Als ook de hersenen te weinig zuurstof ontvangen, treedt een coma op. Toch lijkt het me niet erg waarschijnlijk dat Eutychus een koolmonoxidevergiftiging had. Koolmonoxide is namelijk zo giftig dat in een ruimte alle aanwezigen in meer of mindere mate klachten krijgen. En daar lezen we niets van. Eutychus was de enige. Meer waarschijnlijk is dat Eutychus in een diepe slaap viel door een combinatie van lichamelijke vermoeidheid na een dag werken, z'n ongemakkelijke zitplaats, het nachtelijke uur, de lange preek van Paulus, de slaapverwekkende invloed van de talrijke lichtpunten en vooral ook de verwarmde lucht en schadelijke dampen van de lampen die naar het kleine venster gezogen werden.

Een wonderlijke gebeurtenis

Na het ongeluk voltrekt zich een gade-loos wonder. Ook Paulus komt naar beneden gesneld. Hij valt op de jongen en slaat zijn armen om hem heen. Hij doet daarmee wat indertijd de profeten Elia (1 Kon. 17:21) en Elisa (2 Kon. 4:34) ook hebben gedaan. Tot de verslagen gemeenteleden spreekt hij de wonderlijke woorden: 'Weest niet beroerd; want zijn ziel is in hem'. De vraag dringt zich op: is Eutychus gestorven, of toch niet? Velen denken van niet. Toch laat Bijbel hierover geen twijfel bestaan. In de oorspronkelijke taal staat duidelijk dat Eutychus *dood* is (vers 9). Er staat niet: als dood. Maar waarom zegt Paulus dan dat zijn ziel in hem is? De kanttekenaren geven een mooie verklaring: 'De ziel was waarlijk van het lichaam gescheiden, maar dit spreekt Paulus omdat hij ten volle verzekerd was dat dezelve wederom in hen zou komen, of omdat dezelve op dat ogenblik in hem wederkwam'. De dode Eutychus wordt weer levend!

Bovenmate vertroost

Paulus en de gemeenteleden brengen Eutychus weer naar boven. Vervolgens bedient de apostel het Heilig Avondmaal. De Heere betoont in Troas Zijn bijzondere nabijheid in het wonder van de opwekking van Eutychus én in de tekenen van het gebroken brood en de vergoten wijn. Het zijn de bewijzen van Zijn liefde. Er heerst grote blijdschap in de gemeente. Volgens het twaalfde vers zijn Gods kinderen *bovenmate vertroost*. Hun beproefde geloof is wonderlijk versterkt. Weer wordt de tijd vergeten. Tot het licht van

de nieuwe dag spreken ze erover met elkaar.

De opwekking van Eutychus is een bevestiging van Paulus' prediking dat Christus de dood overwonnen heeft. Niet de dood heeft het laatste woord, maar de Levensvorst in Zijn opstandingskracht! Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning?

*Loof den HEER', Die wond'ren werkt;
Israël, Zijn volk, versterkt;
Hem, Die Jakobs heilig kroost
Zeeg'nen zal met vreed' en troost.
(Ps.29:6, berijmd)*

Capelle aan den IJssel, H.J. Agteresch

Gods Woord over de ergernissen

(11)

Geërgerd worden aan Christus vanwege verdrukking om Zijn Naam

“Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat gij niet geërgerd wordt” (Joh. 16:1). Dit sprak de Heere tot Zijn discipelen in de nacht in welke Hij verraden werd. En in hen tot Zijn strijdende kerk van alle tijden. Want altijd zullen *deze dingen* er zijn, zolang er een overblijfsel is naar de verkiezing der goddelijke genade. Déze dingen: de haat van de wereld en de vervolgingen om Zijns Naams wil (Joh. 15:18vv). Want een discipel is niet méér dan Zijn Meester, zo sprak de Heere in die nacht. Velen zullen geërgerd worden wanneer de verdrukkingen er zijn. Als Jezus brood en vis vermenigvuldigt, dan zijn er duizenden die Hem volgen. Maar komt de vervolging om Zijns Naams wil, dan keren ze terug op hun schreden. En waarom? Wat is de werkelijke oorzaak? Niet de vervolging, maar: omdat zij geen wortel hebben in zichzelf (Matth. 13:21). Zij blijken niet van Christus te zijn, en dus geen ware genade om te dragen in hun hart. Sommigen worden dan zo geërgerd, dat hun liefde omslaat in haat. Zo erg, dat ze zelfs hun vroegere vrienden, met wie ze zo nauw omgingen, overleveren ter slachting in de hand van de verdrukkingen. Zoals eenmaal Judas deed, die misbruik maakte van wat hij wist, en een leidsman was van degenen die Jezus vingen. Hij ging voorop, verdringend onschuldig bloed. Zalig zijn die vervolgd worden om der gerechtigheid wil, en die niet geërgerd worden aan Christus. Zalig is hij. En gij? O, laat elk maar toezien op zichzelf, want werkelijk, we zijn geërgerd voordat we het weten. En dan gaat het nog niet eens over déze dingen. Dan gaat het vaak over onnozelen, nietwaar?

Geërgerd worden aan Christus vanwege Zijn leer

Toen de Joden zagen dat Jezus het huis van Zacheüs binnenging en met blijdschap door hem werd ontvangen, begonnen ze te murmureren. Verontwaardigd zeiden ze tegen elkaar: “Hij is tot een zondige man ingegaan om te herbergen!” Kort tevoren loofden zij God, omdat Jezus Bartimeüs ziende had gemaakt (Luk. 18:43b). Maar nu waren die God-lovers murmureerders. Want ze ergerden zich aan Jezus. Hoe kon Hij dát nu doen: ingaan in het huis van die ellendige hond! Die zijn eigen zakken vulde door bedrog en diefstal. O, die schurk in zijn nette pak, hij mocht dan een Jood zijn en dus besneden, maar voor hen was hij gelijk aan de heidenen.

En inderdaad, Jezus had Zelf gezegd dat iemand die met de ban werd afgesneden, op één lijn stond met de heidenen en de tollenaars. Zacheüs was *een verlorene*. Eeuwig zou hij met zijn boezemzonde in het verderf zijn gestort. Maar nu was Jezus gekomen. Hij had Zacheüs gezocht en gevonden, en hem geroepen met een zaligmakende roeping. Op Zijn Woord was Zacheüs uit de wilde vijgenboom gekomen, zich haastende met grote haast. Er had waarachtige bekering plaatsgevonden. Jezus woonde in het hart van Zacheüs en woonde daarom in diens huis. Heden was dezen huize zaligheid geschied!

Maar de Joden ergerden zich aan dit wonder van vrije genade. Ze deden alsof Jezus de zonden van Zacheüs niet telde, of zelfs goedkeurde, door zo gemeenzaam met hem om te gaan – alsof Hij een vriend was van zijn zonden. Zo stootten zij zich aan Jezus' leer, die hen zichtbaar en hoorbaar

werd gepredikt (Luk. 19:10): “Want de Zoon des mensen is gekomen om te zoeken en zalig te maken dat verloren was.” Zo murmureerden de negen en negentig rechtvaardigen, die de bekering niet van node hadden. Ze stonden ver boven Zacheüs. Ze hadden hem afgeschreven, en bleven hem afschrijven. Ook schreven zij Jezus af. Het was slechts een week later, dat Jezus voor Pilatus stond, en duizenden kelen, als geopende graven, met geweld schreeuwden: Weg met Deze, kruist Hem! Dat deden dezelfde mensen, die eens God prezen. Voor déze Jezus was bij hen geen plaats. En voor Zacheüs ook niet. Zacheüs, die het wonder van 's Vaders welbehagen in Christus óók nooit zal begrijpen, maar wel eeuwig zal bewonderen: Jezus wilde ingaan in het huis van een zondige man! Hij wilde ingaan in de dood, voor deze verlorene. Hij is ingegaan in het hemels heiligdom, opdat Zacheüs bij U zou wonen, o HEERE God!

Een wereldling in de kerk...

Stel eens dat een wereldling uit nieuwsgierigheid de kerk binnenkomt. Onder de dienst. Terwijl hij verbaasd wordt aangekeken – zijn kleding zegt genoeg - neemt hij stilletjes plaats, ergens achterin. De stem van de ouderling die de preek leest, klinkt helder door het gebouw. En zie, het is de dag van Christus' heikracht! Een pijl van Zijn boog wordt afgeschoten en treft die wereldling, zodat hij verslagen wordt in het hart. Een wonder, nietwaar?

Maar zou u er blij mee zijn geweest als u daar in de kerk had gezeten? U, die geen dienst overslaat, met aandacht de preken die gelezen worden, volgt. U bent immers ook op weg naar de eeuwigheid, met uw kinderen. O, zou er geen wrevel in het hart leven, ook al zouden we het niet uitspreken? Zou het niet wezen, zoals de oudste zoon tegen zijn vader zei (Luk. 15:29): “Zie, ik dien u [nu] zovele jaren, en heb nooit uw gebod overtreden, en gij hebt mij nooit een bokje gegeven, opdat ik met mijn vrienden mocht vrolijk zijn.” Laten wij die murmurerende schare maar niet te ver zoeken, want die woont in ons: de ergernis aan het vrije genadewerk Gods. De Jood en de Griek van binnen, die zich samen verbonden hebben tegen de waarheid die in Christus Jezus is. Wanneer gevraagd wordt (Joh. 6:61b): “*Ergert* ulieden dit...?” – dan antwoordt ons bestaan: ‘Dit ergert mij.’

Velen zijn reeds heengegaan. De waarheid Gods was hen een struikelblok op hun leugenpad. O, een ellendiger heengaan is er niet. Want zo zij zich niet bekeren, het ware hen beter dat zij niet geboren waren geweest. Want wat was het antwoord van Jezus, toen de discipelen Hem vertelden dat de Farizeeën geërgerd waren geweest, toen zij Zijn rede hoorden? Het was een ontzettend antwoord. Maar het was even wáár als ontzettend (Matth. 15:13): "Alle plant, die Mijn hemelse Vader niet geplant heeft, zal uitgeroeid worden."

Ergert ulieden dit? Mogen we eens wat noemen, dat ons zoal ergeren kan? De diepe val in Adam – één mens viel, én alle mensen. Dat, tenzij dat iemand – wie ook – wederom geboren worde, hij het Koninkrijk Gods niet kán zien. Dat uit de wet de kennis der zonde is. Dat God een afgesneden zaak doet op de aarde. Het verkiezend welbehagen des Vaders. Dat God wil dat aan Zijn gerechtigheid genoeg geschiede. Afgebroken worden tot de fundamenten toe om gegrond te worden op de Rotssteen des heils. De onnaspeurlijke voorzienigheid Gods. Strompelend op een kruisweg – tot uw nut? Zichzelf verloochenen. Wordt de rechtvaardige nauwelijks zalig? Jezus Christus, en Die gekruist (Gal. 5:11). Wat kan dat alles ons ergeren...

Is dat nu de weg? Is dat nu Evangelie? Dat de Zoon des mensen gekomen is om te zoeken en zalig te maken dat *verloren* was? O, het dwaze Gods is wijzer dan de mensen, en het zwakke Gods is wijzer dan de mensen! Hij werkt door contrasten, waar wij geen verstand van hebben. Want Hij doet het licht uit de duisternis voortkomen en gebruikte slijk en speeksel om een blinde ziende te maken. Hij voert door de dood naar het leven, en brengt de hemel voort uit de hel. Zo gaat het in de toepassing van het heil. Opdat God in alles verheerlijkt worde! Weet u wat we geloven moeten? Dat we verloren liggen. Dan zal voor ons het grootste wonder worden, dat aan armen het Evangelie verkondigd wordt (Matth. 11:5b). Eeuwig beter is het dat we verslagen worden in ons hart, dan dat ons hart berst (Hand. 2:37; 7:54) - eeuwig beter ons hart zaligmakend doorstoken, dan door de brand van ergernis doorgezaagd. Wij prediken Christus de Gekruisigde, de Joden wel een struikelblok en de Grieken een zothed; maar hun, die geroepen zijn, beide Joden en Grieken, prediken wij Christus de Kracht Gods en de Wijsheid Gods (1 Kor. 1:23,24).

(wordt vervolgd)

Barneveld,

ds. C. Hogchem

nen de Hervormde Kerk. Vanaf de preekstoel benoemde en bestrafte hij, uit bewogenheid met het heil van zielen, vele zonden. Hij wees bovenal heen naar de Ene Naam die onder de hemel is gegeven tot zaligheid. De persoon van dominee Knap is verbonden aan, wat men noemt, het (Franse) Reveil. Dit kenmerkt zijn prediking en geestelijke ligging. Zijn bekendste en meest verspreide werk is het boekje dat de titel draagt: Het eenzaam bidden. Meer dan vijftig jaar na de dood van de schrijver beleefde het, voorzien van een voorrede van zijn kleinzoon, ds. J.J. Knap, een vijfde druk. Deze is ongewijzigd herdrukt en thans verschenen.

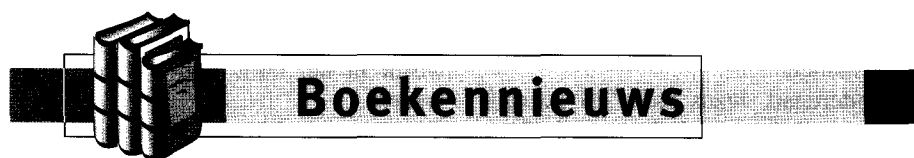
In de vorm van vier brieven aan een vriend, spreekt de schrijver in dit boekje over het grote geestelijke belang en de kracht van het gebed in de afzondering. In de eerste brief verzucht hij: "Och knielden wij meermalen in de eenzaamheid voor Hem, Hem klagende, Hem ons hart opdragende, Hem te kennen gevende, dat de verwachting onzer hulp alleen van Hem is. Wij zouden ons dan in grootere zegeningen verheugen, dan waarin wij ons nu mogen verblijden. Hij zou ons ook genade voor genade schenken" (blz. 19). In de volgende brieven gaat hij pastoraal in op de vragen die de vriend hem stelt. Telkens klinken Knaps bewogen woorden: Denk toch niet te klein van het gebed. Met vele voorbeelden uit de Schrift wordt dit onderstreept en herhaald. Tegen degenen die zeggen geen tijd te hebben voor gebed, wordt gezegd: "Voor deze godsdienstige afzonderingen is tijd noodig. Doch niet zoo veel, als zij die er niet toe genegen zijn, voorgeven. In weinige minuten, beproeve het slechts, leest men een gedeelte der Schrift en spreekt men een gebed uit. Hoe gemakkelijk, mijn vriend! Indien het ons slechts ernst is, vinden wij tijd. Men sta wat vroeger op dan gewoonlijk. Men verminderde zijn uren aan uitspanning. Menigeen, zoo dacht ik dikwijls, die nu gewoon is over tijdgebrek te klagen, vond voorzeker tijd in overvloed, indien hij van zijn bezigheden de niet noodzakelijke uitzonderde. Wat beuzelgeest openbaart zich niet vaak in de verichtingen van menschen, die dan vooral, wanneer zij tot 's Heeren dienst worden opgewekt, velerlei verontschuldigen hebben en niet het minst van tijdgebrek" (blz. 116).

De Groot Goudriaan uit Kampen heeft dit boek keurig verzorgd uitgegeven. Jammer dat de taal niet in hedendaags Nederlands is aangepast. Aangezien velen de schrijver wellicht niet kennen, zou het goed zijn geweest enkele gegevens uit het leven van de schrijver op te nemen.

Het gebed mag wel zijn en blijven: "Heere, leer mij bidden". Gebed is een zaak van het hart. De Heere binde Zelf het gewicht op u en mijn hart, zodat het de ademtocht der ziel is. Zo heeft de inhoud van dit boek blijvende betekenis en spreekt de schrijver nog nadat hij gestorven is.

Scherpenisse,

ds. A.A. Brugge

A. Vogelaar-van Amersfoort, Strijders voor de waarheid, 122 blz.; ISBN 90 331 1796; € 11,90 en Over pelgrims en puriteinen, 118 blz.; ISBN 90 331 1849 1; € 11,90; Uitg. Den Hertog - Houten.

Deze boekjes zijn resp. deel 5 en 6 van de serie "Vertellingen bij de kerkgeschiedenis!" In deel 5 wordt de voortgang van de Reformatie in Nederland, Frankrijk en Engeland behandeld. Personen als John Knox en Guido de Brès en belangrijke gebeurtenissen, zoals de vervolging van de Hugenoten en de synode-vergadering van 1618-1619 in Dordrecht, krijgen ruimschoots aandacht.

In het tweede boekje wordt verteld over de geschiedenis van de kerk in de 17e eeuw in Engeland, Schotland en Amerika. Het gaat daarin o.m. over John Bunyan en Rutherford. De auteur laat alles plaatsvinden in het leven van jongens en meisjes, waardoor personen en gebeurtenissen gaan leven.

Daar heeft ook de illustrator, Rino Visser, voor gezorgd. Mede door zijn sfeervolle tekeningen zijn het prachtige uitgaven.

Wat is het belangrijk en nodig dat ook onze kinderen vernemen:

"des Heeren lof uit 's lands historieblaân, Zijn sterke arm en grote wonderdaân".

Gouda,

H. van Dam

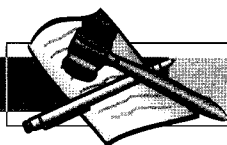
Ds. J.J. Knap, Het eenzaam bidden. Uitg. De Groot Goudriaan - Kampen, 138 blz.; ISBN 9061140894. € 14,90.

Het mag wel opmerkelijk heten dat na anderhalve eeuw, in 2005, een herdruk verschijnt van dit boek waarvan de schrijver wellicht velen onbekend voorkomt. Hij stond bekend als een rechtzinnige predikant, die van harte verbonden was aan de belijdenis van de kerk. Hoewel hij zich verbonden wist aan de Afscheiding die in 1834 plaatsvond, bleef hij predikant bin-

Ds. J. van Haaren, De zendbrief van Judas. Uitg. gebr. Koster - Barneveld, 269 blz.; ISBN 90-5551-311-3; € 18,50.

De korte brief van Judas', de broeder des Heeren is, hoewel niet erg bekend, rijk van inhoud. Het was eigenlijk Judas' bedoeling niet om deze brief te schrijven. Hij was van plan een lange brief te schrijven waarin hij uitvoerig de leer der Schrift aan de orde wilde stellen. Maar dat liep anders. Judas hoorde van gevaren die de gemeenten des Heeren bedreigden. Dwalingen, die het Evangelie van zaligheid verduisterden, slopen de gemeenten binnen. En dan verandert hij van gedachten en schrijft deze korte brief, vol vermaning en waarschuwing. Ze is geschreven vanuit zorg. Zorg over aantasting van de leer die naar de godzaligheid is en die de heiligen overgeleverd is, maar ook over hen die op weg zijn naar de eeuwigheid. Ds. Van Haaren kende diezelfde zorgen. Dat weten zij die deze begaafde prediker hebben horen preken. Daarvan getuigen ook deze 13 preken die hij in de gemeente Amersfoort gehouden heeft. Ze spreken van een rijke Christus en een arme verloren zondaar en hoe die twee tot elkaar worden gebracht. Maar tevens worden dwalingen die ook in deze tijd de gemeenten bedreigen, onderkend en aangewezen. Met grote ernst heeft hij de gemeenten, maar ook de studenten in de korte tijd dat hij docent op de Theologische School kon zijn, gewezen op de leer der godzaligheid. "Die leer des geloofs haalt een streep door 's mensen eigen kracht, door eigen wijsheid en door eigen goedheid. (...) Maar ze verhoogt Christus. De mens met z'n werken, z'n willen en z'n lopen wordt er naast gezet. Die leer handhaaft dan ook de soevereiniteit van Gods genade, als God goddelozen rechtvaardigt (49). Die leer predikt ons Gods vergevende, verlossende, reinigende en heiligende genade. Want denk erom: deze leer zet een stempel op ons leven. De genade laat de mens immers niet zoals hij is (50). Ds. Van Haaren die reeds op 49-jarige leeftijd overleed was een bekwaam exegeet. De preken getuigen van een nauwkeurig lezen en eerbiedig luisteren naar de Schrift en ademen een schriftuurlijk-bevindelijk karakter. Telkens wordt ook geprobeerd lijnen vanuit de tekst te trekken naar het leven der genade. De eerste druk verscheen in 1980, maar omdat er vraag naar de preken bleef, is er nu een tweede druk. Deze tweede uitgave is door de zoon van de schrijver, dhr. G.C. van Haaren, opnieuw geredigeerd, waarbij tevens de vindplaats van de geciteerde bijbelteksten tussen haakjes is toegevoegd. Ook de titel is iets gewijzigd. Ik wens dit boek in veler handen. De preken zijn ook heel geschikt om als vervolgstof in de vacante gemeenten gelezen te worden. De Heere gebruike ze tot verheerlijking van Zijn Naam en uitbreiding van Zijn gezegend Koninkrijk. Tolle lege!

Alblasserdam, ds. B. van der Heiden

Kerknieuws

BEROEPINGSWERK

Aangenomen:

Naar Corsica:
kand. E.C. Adams te Burgessville (Canada), die bedankte voor alle andere op hem uitgebrachte beroepen;
Naar Middelharnis:
kand. G. van Manen te Krabbendijke, die bedankte voor alle andere op hem uitgebrachte beroepen.

Beroepen:

Te Dordrecht: ds. P. van Ruitenburg te Chilliwack (Canada);
Te Oudemirdum en te Scherpenzeel: ds. C.A. van Dieren te Rijssen-Noord.

MUTATIES KERKELIJK JAARBOEK

• Pag. 230, gemeente OOLTGENSPLAAT
Zending: J.C. de Bonte, Julianastraat 19, 3257 AE Ooltgensplaat, tel. 0187-63 23 61.

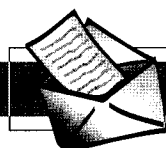
• Pag. 248, gemeente RANDBURG (ZUID-AFRIKA)

De nieuwe scriba is: J.J. Schinkel, postbus 11070, Tiegervoort, 0056, Suid-Afrika, tel./fax 0027-12-811 1575, e-mail: dieschinkels@telkomsa.net.

• Pag. 319, gemeente ZWIJNDRECHT

Regeling preekbeurten (m.i.v. 1 augustus 2005)

N.J. Teerds, tel. 078-612 27 49/06-52 58 11 40, e-mail: n.j.teerds@driestar-educatief.nl

Berichten

CURSUS GODSDIENSTONDERWIJS (CGO)

Aan het einde van het cursusjaar 2004-2005 hebben de volgende personen het B-diploma behaald:

Cursusplaats Amersfoort: J.H. Alblas, Lelystad; mw. E. van Haften, Ede; R.G. Jansen, Lelystad; mw. J. de Keijzer-Rolleman, Amersfoort; A.J. de Korte, Woudenberg; R.R. Mauritz, Kesteren.

Cursusplaats Dordrecht: F.J. Hardenbol, Alblasserdam; A.T. Huijser, Geldermalsen; N.J. van Klinken, H.I. Ambacht; J.G. Middelkoop, Waardenburg; J.W. Molenaar, Werkendam; P. Oorbeek, Nieuw-Beijerland; D.D. van der Wel, Ridderkerk.

Cursusplaats Goes: J.C. van Dalen, Borsselle; mw. N.C. de Kok-de Witte, Wolphaartsdijk; W.P. Kooijman, 's-Gravenpolder; B. Poppe, Oostkapelle.

Cursusplaats Gouda: C.A. Beijer, Werkendam; mw. N.A.S. Bouman, Werkendam; G.W. Dubbeldam, Nieuw Vennep; mw. C. Fris-Heykoop, Nieuwerkerk a.d. IJssel; mw. A. Fris-Lubbersen, Moordrecht; mw. S.C. van Haften, Gouda; H.J. Huizer, Gouda; mw. L.M. van de Knijff, Capelle a.d. IJssel; J.T. Langelaar, Woerden; M.J. Oosterom, Moerkapelle; H.W.I. Paans, Moerkapelle; mw. G. van Rosmalen, Werkendam.

Cursusplaats Rijssen: J.C. Bregman, Rijssen; mw. G. Eshuis-Bakker, Rijssen;

mw. S.J. Haase, Rijssen; mw. J. Haase, Rijssen; mw. H.A. Haase, Rijssen; F. Mulder, Wehl, W.D. Mulder, Eemst; J.H. ten Voorde, Beekbergen.

ZANGAVOND AAGTEKERKE

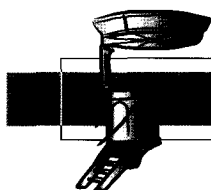
Op D.V. donderdag **21 juli a.s.** organiseert het Deputaatschap voor Israël een psalmzangavond in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Aagtekerke, Prelaatweg 17. Deze avond zullen liederen Hamaäloth worden gezongen. Een meditatieve toelichting op de te zingen psalmen zal worden gegeven door ds. G.J. van Aalst. De collectie is bestemd voor het werk van genoemd deputaatschap. Aanvang: 19.30 uur.

FIETSTOCHTEN HOOGEVEEN

Op D.V. **26 juli en 11 augustus a.s.** worden er weer fietstochten voor het hele gezin georganiseerd. Er is een schitterende route over de heide en door de bossen uitgezet. U kunt tussen 9.00 en 11.00 uur vertrekken vanaf het kerkgebouw van de Geref. Gemeente van Hoogeveen, Coevorderstraatweg 50 te Noordscheschut.

De kosten bedragen € 2,50 p.p. met een maximum van € 10,- per gezin. De opbrengst is bestemd voor de delging van onze kerkbouwschuld.

Informatie is verkrijgbaar bij dhr. D. Jacobs, tel. 0528-233536.

Predikbeurten

ZONDAG 17 JULI 2005

Aagtekerke 8.45, 11.00 en 19.00 uur ds. Visscher; Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. van der Heiden; Almelo 18.30 uur ds. J. Karels; Amersfoort 9.30 en 16.30 uur leesdienst; Apeldoorn 10.00 en 17.00 uur ds. Meeuse; Arnhem 10.00 en 16.00 uur leesdienst; Barendrecht (in CGK; Voordijk 252) 13.30 en 19.00 uur ds. Terlouw; Beekbergen 10.00 en 19.00 uur ds. W.J. Karels; Benthuizen 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Boskoop 9.30 en 16.30 uur leesdienst; Breda 15.00 uur stud. Heijkamp; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Capelle a/d IJssel-West 10.00 en 17.00 uur kand. Van Manen; De Valk-Wekerom 9.30 en 19.00 uur ds. Van Boven; Den Helder 10.00 en 16.00 uur stud. Joosse; Deventer 10.00 uur ds. J. Karels en 15.00 uur ds. W.J. Karels; Doetinchem 9.30 en 15.00 uur ds. Melis; Drachten 9.30 en 19.00 uur ds. Hoogerland; Ede (Noorderkerk, Amsterdamseweg 9) 19.00 uur ds. Bakker; Eindhoven 10.00 en 16.30 uur ds. P. Mulder; Elspeet 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Emmeloord 18.30 uur ds. Tanis; Enschede 10.00 en 16.00 uur ds. Neele; Enter 9.30 en 15.00 uur ds. De Wit; Ermelo 9.30 uur ds. L. Blok en 18.30 uur stud. Van Belzen; Genemuiden 9.30 en 15.30 uur ds. Hakvoort; Gouda 9.30 en 16.30 uur ds. Boogaard; 's-Gravenhage 10.00 en 16.30 uur leesdienst; 's-Gravenpolder 9.30 en 18.00 uur ds. Schipper en 14.00 uur leesdienst; Groningen 9.45 en 15.30 uur ds. Kattenberg; Haamstede 10.00 en 18.30 uur ds. Schreuder; Hardinxveld-Giessendam 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 uur ds. Terlouw; Hilversum 10.00 en 18.00 uur ds. F. Mulder; Houten 11.00 en 17.00 uur ds. Van der Net; Kampen 9.30 en 15.00 uur ds. Tanis; Kamperland 17.00 uur ds. C. Harinck; Kapelle-Biezelingse 9.30 en 18.00 uur ds. Silfhout; Klaaswaal 9.30 en 18.00 uur ds. Van Aalst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.00 uur ds. Beens; Kortgene (Herv. Kerk) 10.00 uur ds. C. Harinck en 14.00 uur ds. Verweij; Krabbendijke 9.30 en 18.00 uur ds. Verschuure en 14.00 uur leesdienst; Krimpen a/d IJssel 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Lelystad 18.30 uur ds. Kattenberg; Lisse 10.00 en 16.00 uur leesdienst; Meeuwen 14.30 uur ds. M. Karens; Meliskerke 9.30 en 19.00 uur ds. Moens; Middelburg-Centrum 9.30 en 18.30 uur ds. De Heer en 14.00 uur leesdienst; Middelburg-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. Van Gelder en 14.00 uur leesdienst; Middelharnis 9.30 en 18.00 uur ds. P. Blok; Moerkapelle 15.30 uur ds. W. Harinck; Nieuwdorp 14.30 uur ds. Van

Gelder (H.D.); Nieuwerkerk Zld 9.30 en 15.30 uur ds. Gunst; Nijkerk 9.30 en 14.30 uur stud. Van Belzen; Nisse 14.30 uur ds. Schipper; Nunspeet 9.30 uur leesdienst en 18.30 uur ds. Tuinier; Oosterend-Textel 11.30 en 16.30 uur ds. Vermeij; Oostkapelle 9.30 en 15.00 uur ds. Hogchem; Opheusden 10.00 en 18.30 uur ds. G. Pater; Opperdoes 10.00 uur ds. Bac en 19.00 uur stud. Joosse; Oud Beijerland 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Ouddorp 15.00 uur ds. Schreuder; Oudemirdum 9.00, 11.00 en 19.00 uur ds. Schot; Puttershoek 14.30 uur ds. Golverdingen; Rhenen 10.00 en 17.30 uur ds. Veenendaal; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur ds. Mijnders; Rijssen-Noord 9.30 en 18.30 uur ds. Van Dieren en 14.30 uur leesdienst; Rijssen-West 9.30 uur leesdienst en 18.30 uur (H.D.) ds. De Wit; Rijssen-Zuid 9.30 en 18.30 uur leesdienst en 14.30 uur ds. Van Dieren; Rotterdam-Alexanderpolder 16.30 uur ds. Paul; Rotterdam-Centrum 10.00 en 17.00 uur ds. Van Dijk; Rotterdam-IJsselmonde 9.30 en 16.30 uur ds. Baaijens; Scherpenisse 9.30 en 18.30 uur ds. Brugge en 14.00 uur leesdienst; Scheveningen 10.00 en 17.00 uur leesdienst; Soest 15.00 uur ds. F. Mulder; Sprang Capelle 9.30 en 18.00 uur stud. Heijkamp; Terneuzen 18.30 uur ds. Vreugdenhil; Terwolde-De Vecht 9.30 en 14.30 uur ds. Tuinier; Tholen 10.00 en 18.30 uur leesdienst en 14.30 uur ds. Brugge; Uddel 10.00 en 18.30 uur ds. Mouw; Urk 10.00 en 17.00 uur leesdienst; Veen 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Veenendaal 9.30 en 16.00 uur ds. Bakker; Vlissingen 9.30 en 16.00 uur ds. Vreugdenhil; Waarde 9.30 en 18.00 uur ds. Hofman en 14.00 uur leesdienst; Waardenburg 10.00 en 18.30 uur ds. Mondria; Wageningen 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Werkendam 10.00 en 18.00 uur ds. M. Karens; Westkapelle 9.30 en 18.30 uur ds. Van Krimpen; Wierden 9.30 en 18.30 uur stud. De Waard; Woerden 10.00 en 18.30 uur ds. W. Harinck; Wolphaartsdijk 9.30, 14.00 en 18.00 uur ds. J. de Pater; Yerseke 9.30 en 18.00 uur ds. Verweij en 14.00 uur leesdienst; Zeist 10.00 en 18.30 uur ds. Van Ekeveld; Zoetermeer 10.00 en 18.30 uur ds. Golverdingen; Zwolle 9.30 en 19.00 uur ds. Kleppe.

DINSDAG 19 JULI 2005

Enter 19.30 uur ds. De Wit; Krabbendijke 14.30 uur ds. Verschuure (huw.bev.); Naaldwijk 19.45 uur ds. De Heer; Rotterdam-Centrum 19.45 uur ds. Van Boven; Sint Philipsland 19.30 uur ds. Mondria; Westkapelle 19.30 uur ds. Brugge.

WOENSDAG 20 JULI 2005

Aalburg 19.30 uur ds. Hoogerland; De Valk-Wekerom 19.30 uur ds. W.J. Karels; Emmeloord 19.30 uur ds. Van der Net; Katwijk aan Zee 19.45 uur ds. Mondria; Leerdam 19.30 uur ds. Van Gelder; Melissant 19.30 uur ds. G. Pater; Oosterend-Textel 19.30 uur ds. Vermeij; Oudemirdum 19.30 uur ds. Tanis; Poederoyen 19.30 uur ds. Van Aalst; Rotterdam-Alexanderpolder 19.30 uur stud. Van Belzen; Rotterdam-IJsselmonde 19.30 uur ds. Meeuse; Scherpenzeel 19.30 uur ds. M. Karens; Stolwijk 19.30 uur ds. Kleppe; Veenendaal 19.30 uur ds. Van Dieren.

DONDERDAG 21 JULI 2005

Dirksland 19.30 uur ds. Mondria; Enkhuizen 19.30 uur ds. Tuinier; Goudswaard 19.30 uur ds. Verweij; Hendrik-Ido-Ambacht 19.45 uur ds. Hakvoort; Kruieningen 19.30 uur ds. Schreuder; Nieuwerter Aa 19.45 uur stud. Joosse; Ooltgensplaat 19.30 uur ds. M. Karens.

VRIJDAG 22 JULI 2005

Den Helder 19.30 uur ds. Meeuse; Kootwijkerbroek 14.00 uur ds. Beens (huw.bev.).

EVANGELISATIESAMENKOMSTEN Alkmaar:

Evangelist G. Baan; kerkgebouw 't Wuiver 2-a, Oudorp NH, gem. Alkmaar; diensten iedere zondag om 10.00 en 16.30 uur.

Amsterdam:

Evangelist J. Krijgsman; kerkgebouw Bij Simon de Looier, Looiersgracht 70. Samenkomsten iedere zondag 10.30 en 17.00 uur.

Dagje Amsterdam? Bezoek dan eens onze evangelisatiepost. Open van dinsdag t/m zaterdag tussen 10.00 - 16.00 uur. Hartelijk welkom!

Emmen:

Evangelist C. van Drunen; kerkgebouw Prinsesselaan 6-I te Emmen; diensten iedere zondag om 9.30 en 15.30 uur.

Leeuwarden:

Evangelist S. de Visser; kerkgebouw Achter de Hoven 2-c; diensten iedere zondag om 9.30 en 16.00 uur. Zondag 17 juli: 9.30 uur evang. S. de Visser en 15.30 uur ds. G. Hoogerland.

Merksem:

Evangelist A. van Setten; Prot. Kerk, Oude Barreellei 64; diensten iedere zondag om 10.00 en 17.00 uur.

Tilburg:

Evangelist H.J. van den Boogaart; kerkgebouw Offenbachstraat 105-107. Diensten iedere zondag om 10.00 en 18.30 uur.

U bent hartelijk welkom in de BIJBEL-winkel van dinsdag t/m zaterdag, tussen 10.00 en 17.00 uur. Offenbachstraat 107.

Advertenties

Noteer alvast in uw agenda:

Veluwe boekenmarkten

in Elspeet op de Schapendrift.
D.V. 23 en 30 juli, 3 en 13 augustus.
Groot aanbod van kinderboeken,
theologie, enz.
Info tel. 0184-684808

Christelijke begrafenisverzorging
De Bruijn

Voor een meer eervolle begrafenisverzorging
in de provincie Utrecht en
de regio's Gouda en Hilversum.
Tel. 0346-281711.
Dag en nacht bereikbaar. (Geen crematies).

Begrafenis Verzorging Tollenaar

Voltastraat 21, 4532 LG Terneuzen
Tel. 0115-612554 - Geen crematies

begrafenisverzorging T. den Hollander

Begravenissen in Vlaardingen,
Rotterdam, Gouda, den Haag
en omstreken.

Opbaarmogelijkheden in een
door u gewenst uitvaartcentrum
of thuis met koeling.

Geen crematies.

Dag en nacht bereikbaar.

Mozartlaan 13
3131 ES Vlaardingen
Tel. 010 - 4600509

Te huur ruime vakantiewoning
in Zuid-Alberta, Canada,
omgeving van Lethbridge.
Prachtig gelegen, uitzicht op rivier,
prairie en Rocky Mountains,
dichtbij dorp en kerken.
Voor inlichtingen 00-1403-553-4023.
Hollands sprekend.

Collectebonnen machinaal tellen? vraag demo en/of referentie

0548-515415

Uddel, te huur voor vak. ruime helft
van boerderij voor 4 pers. v.a.g.v.
Nog vrij: wk 35, 36, 38 t/m 43.
tel. 0577-401289

Wij verzorgen begrafenenissen in alle
plaatsen op de Veluwe en in Rijssen
en aangrenzende gebieden.

Geen crematies.

Ongeacht bij welke begrafenisvereniging
of begrafenisfonds men is aangesloten.

Begrafenisverzorging Vos

Aardhuisweg 74, 3888 MG Uddel
tel. (0577) 401689, fax (0577) 401027

BEGRAFENISVERZORGING VOS - VERTROUWD VERZORGD

Begrafenisverzorging Kina

Begravenissen in Capelle a/d IJssel
e.o. D.W. Schipper, tel. 010-458 31 12.
Wij verzorgen geen crematies.

T.h. 4-pers. chalet-caravan op
ideale plek bij Voorthuizen.
2 Fietsen aanw. Vrij: na 12 aug.
Bel 0342-461036.

KLASSE MAAKT ONDERSCHIED

Stolk Orgels
is hoofddealer van:

Johannus - Eminent
Domus - Ahlborn

tel.: 0180 - 31 56 52

Nieuwerkerk a/d IJssel, Vrijheidslaan 55,
Krabbendijke, Oostpolderweg 1
Nederhemert Nrd., Ormelingsstraat 36
Beesd, Veerweg 14
Papendrecht, Overtoom 18

CHR. BEGRAFENISONDERNEMING G. WEGENAAR

Regentesselaan 43 Tel.: (0318) 52 66 41
3905 GT Veenendaal Fax: (0318) 55 42 04

Wij verzorgen begrafenenissen in Veenendaal,
Ede, Bennekom, Wageningen, Rheden e.o.

Vakantie op Texel

Rust en ruimte
alle jaargetijden
in eigen sfeer

Bel 0222 31 83 91

Te huur woning in 's Gravenpolder
(Zld.) voor echtpaar, 30/7-6/8.
Tel. 0113-312407

NIEUW! GESELECTEERD!
uitgaven van De Ramshoorn

RAMSHOORN SELECTIE

Het hoogste lied

verhalen

A. Vogelelaar-van Amersfoort en
nieuw talent. Eerder verschenen in
deze Klavertjevier-serie 'Het
geheim van de oude put', Bert
Wiersema e.a.

per deel **9,95**

Prachtige ver-
halen voor de
jeugd over
Een toontje
hoger,
geschreven
door Harry
Marsman, M.
Schalk-
Meijering,
Bram Kasse.

RAMSHOORN SELECTIE

De drie... en de drugsbende

Louise van den Berge-Goudswaard

in groot gevaar, te meer als ze een
oude bekende ontmoeten. Eerder
verschenen: De Drie... en de bende
van de Sjacheraar en De Drie... en
de Scooterbende.

per deel **9,50**

Louise, Tim en
Niels komen
op het uienbe-
drijf, waar
Tims vader
werk gevonden
heeft. Zwarte
Bram tegen
die wat in zijn
schild voert.
De Drie komen

RAMSHOORN SELECTIE

Niets bij geval

R. Hoogerwerf-Holleman

NIEUW! MC NIEUW!
CGO-thema avond 2005
DE SCHADUWEN VOORUIT
- ds. A. Moerkerken -
incl. leerzame forumbe-
spreking

7,50

Aangrijpend boek over wat Rina Heijboer uit
Sirjansland moest meemaken tijdens de waters-
noodramp 1953. Nadat 4 familieleden verdron-
ken, komt zij in Bruinisse in contact met ds.
Mallan, die het boek voorzorg van een Woord
vooraf. Het slotwoord is afkomstig van ds. J.
Mijnders. Bijzonder rijk geïllustreerd herden-
kingsboek met bijzondere brief van dhr. Rentier,
gericht aan ouderling Van Klinken.
Voorkom teleurstelling en bestel direct!

Intekenprijs

9,95

Na presentatie in Watersnood
museum te Ouderkerk 12.50
(verschijnt DV eind augustus)

verkrijgbaar in de boekhandel
uitgeverij en boekhandel
'de Ramshoorn'
Lange Vorststraat 21 Goes
tel. 0113-221909

Oranje Agenda (groep4 t/m 8)
met foto's 25 jr. koningin Beatrix
wegens succes nu al 2e druk **4,95**

Op vakantie naar Duitsland?

Neem een goed boek mee voor onze Oosterburen!
Mede dankzij uw steun zijn inmiddels 3 titels beschikbaar:
Gebedsgestalten van ds. F. Bakker,
ABC des geloofs van ds. A. Comrie
en een combinatieboek **Kort begrip** van ds. Faulkelius met
Voorbeeld der goddelijke Waarheden van ds. A. Hellenbroek.

Momenteel wordt met steun van de Gereformeerde
Bijbelstichting gewerkt aan de herdruk van een Psalmboek.
Ook is inmiddels de vertaling gereed van het boek
'De waarachtige bekering' van Thomas Watson.

U kunt de Duitstalige boeken met de nodige informatie
bij ons bestellen:

Stichting Vrienden van Heidelberg en Dordrecht
Secr. M. Timmermans, Maasdijk 345, 4264 AN Veen
Telefoon: 0416 - 691788, fax 0416 - 697625
E-mail: svvhed@kliksafe.nl

STICHTING VRIENDEN VAN

HEIDELBERG & DORDRECHT

Wilt u ons werk steunen?
54.89.87.920

Te koop gevraagd: **THEOLOGISCHE EN AANVERWANTE BOEKEN.**
Antiquariaat Den Hertog/G.J. Zwoferink, tel. zaak: 030-634 66 81

€15,00

Excl. portokosten

kiijk ook op www.dmp-records.nl

NIEUWE ORGEL-CD! FRANK VAN BASTEN QUELLHORST-ORGEL WESTERKERK TE UTRECHT

Ten bate van het evangelisatiewerk op de post
'Bij Simon de Looier' in Amsterdam, is er nu
een prachtige CD te bestellen met orgelwerken
gespeeld op het historische Quellhorst-orgel in
de kerk van de Geref. Gemeente te Utrecht.

De bekende Frank van Basten speelt werken
van Bach, Bolt, Brühns, De Jong, Krebs,
Sanderman, Sweelinck en diverse improvisaties.
Een echte aanwinst voor uw CD-collectie!

Bestellen:

Via dhr. D. van Horssen, tel. 075-631 4138
of dmp-records@planet.nl

D.V. zat. 20 augustus is de officiële presentatie met samenzang in de Westerkerk.
Appelwoord evang. J. Krijgsman.
Aanvang 19.30 uur.
Noteer alvast in uw agenda!

EVANGELISATIE GG
www.evangelisatiegg.nl

www.natuursteenhuis.nl

NatuursteenHuis

vakmensen vertalen uw wensen

Zandee & De Kuijper heet sinds kort NatuursteenHuis. Onveranderd is ons vakmanschap en onze persoonlijke service. Wij vertalen uw wensen in een

gedenkteken van steen,
glas of metaal of een
unieke combinatie.

Kijk ook eens op:
www.natuursteenhuis.nl

Zandee & De Kuijper

Postbus 1000, 4200 AA Zeeland

Tel (0113) 216555

Fax (0118) 612579

Vereniging buiten Zeeland

Zandee & De Kuijper

Zorgverleners

KRAAMZORG

THUISZORG

RST Zorgverleners.
600 zorgverleners staan voor u klaar!
Voor identiteit en kwaliteit.

Bel voor informatie over kraamzorg,
wijkzorg, gespecialiseerde
verzorging, verpleging,
(huishoudelijke) verzorging:
0342 - 42 23 24.
Of wordt zelf RST Zorgverlener!
Reageer op: 0342 - 40 54 65 of
info@rstzorg.nl.

Identiteit & Kwaliteit!

Tel (0342) 42 23 24

Burg, Kuntzelaan 27 a • Postbus 154
3770 AD Barneveld • Fax (0342) 42 25 50
www.rstzorg.nl • E-mail: info@rstzorg.nl

Boeder Scherpenzeel

AMBTSKLEDING

Kostuums: 2 en 3 delig zwart - grijs - e.a.
Preekjassen ~ Jacquets ~ Pantalons
Streeppantalons ~ Overhemden ~
Stropdassen ~ Sokken ~ Overjassen
Hoeden ~ Schoenen

Winkel:

Dorpsstraat 229, 3925 KC Scherpenzeel
Telefoon 033-2778899 / 033-2778068

Op afspraak ook Service aan huis!
M 06 5321 5334